

DOI 10.51558/2490-3647.2023.8.2.541

UDK 784.4:373.2
398.8:373.2

Primljeno: 23. 06. 2023.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Biljana Jeremić, Zagorka Markov, Lidija Nikolić

TRADICIONALNA MUZIKA U VRTIĆU I RAZVOJ SOCIJALNO-EMOCIONALNIH KOMPETENCIJA DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA¹

Tradicionalna muzika čini značajan deo duhovnog nasleđa ljudskog roda koje uprkos protoku vremena i dalje predstavlja vrednost kao izvor kreativnosti današnjih generacija. Cilj ovog istraživanja jeste utvrđivanje mišljenja vaspitača o uticaju primene tradicionalne muzike na razvoj socijalno-emocionalnih kompetencija predškolske dece. Uzorak je činilo N=164 vaspitača zaposlenih u predškolskim ustanovama u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj. U istraživanju je korištena Skala o socijalno-emocionalnim kompetencijama učenika (SSEK) (Jeremić et al. 2015) koja je prilagođena za potrebe ovog istraživanja. Rezultati istraživanja pokazali su kako se vaspitači slažu da primena tradicionalne muzike ima uticaj na razvoj socijalno-emocionalnih kompetencija (SEK) dece predškolskog uzrasta. Vaspitači primenjuju tradicionalnu muziku u vaspitno-obrazovnom radu, a oni koji češće primenjuju tradicionalnu muziku procenjuju uticaj primene većim na socijalno-emocionalne kompetencije dece. Ovo istraživanje implicira buduća istraživanja o učestalosti i modalitetima primene tradicionalne muzike na razvoj predškolske dece.

Ključne reči: vaspitači; vaspitno-obrazovni rad; muzička kultura; muzičko vaspitanje; tradicionalna muzika

1. Ovaj rad napisan je u okviru kratkoročnih naučnoistraživačkih i razvojnoistraživačkih projekata nacionalnih manjina - nacionalnih zajednica u APV 2023, pod nazivom *Ostvarivanje koncepta prava deteta kroz obrazovnu inkluziju romskih učenika u Vojvodini: značaj profesionalne pripreme budućih učitelja*. Finansiran Rešenjem Sekretarijata broj 142-451-2184/2023-01

1. UVOD

Savremena pedagoška paradigma podrazumeva holistički pristup detetovom razvoju jer taj razvoj čini isprepletenost i međusobna uslovljenost svih njegovih domena (Nedimović et al. 2022) pa je i socijalno-emocionalna domena vrlo važna. Socijalno-emocionalna dobrobit u predškolskom uzrastu podrazumeva otvorenost deteta prema svetu oko sebe, nova iskustva, samoprihvatanje, samopoštovanje i samosvest deteta, sposobnost privremene odgode zadovoljavanja svojih potreba, razvoj ličnog i socijalnog identiteta, razumevanje i prihvatanje drugih i njihovih različitosti, usklađenost s pravilima i zahtevima socijalne grupe, uspostavljanje, razvijanje i održavanje kvalitetnih odnosa s drugom decom i odraslima, konstruktivno rešavanje konfliktnih situacija, usklađeno delovanje s drugom decom i odraslima, etičnost, solidarnost i toleranciju u komunikaciji s drugima. Dalje, tu su i mogućnost prilagođavanja novim okolnostima, percepcija sebe kao važnog dela zajednice i onoga koji može da doprinese zajednici, odgovorno ponašanje prema sebi i drugima, osećaj prihvaćenosti i pripadanja, samopouzdanje i pozitivna slika o sebi (NKRPO 2014). Razvijanjem nabrojanih socijalno-emocionalnih kompetencija (Nikolić i Ruškan 2022) omogućuje se detetov skladan opšti razvoj.

Brojna istraživanja ukazuju na dobrobit muzičkog obrazovanja u aspektu socijalno-emocionalnog razvoja dece. Neeksperimentalna istraživanja koja su pratila efekte muzičkog obrazovanja dece od 3 do 12 godina pokazala su kako je muzičko obrazovanje povezano s doborobitima za dečji razvoj kao što su akademsko obrazovanje, bolje akademsko postignuće i razvoj prosocijalnih veština (Blasco-Magraner et al. 2021). Vrlo je malo eksperimentalnih i kvazieksperimentalnih istraživanja u kojima se ispitivala uzročno-posledična veza između muzičkog obrazovanja i aspekata socijalno-emocionalnog razvoja koji se odnose na decu predškolskog uzrasta (Nikolić i Ruškan 2022). To ne iznenađuje jer se emocionalna dimenzija u ovom uzrastu dece prati uglavnom kroz subjektivne i anegdotske dokaze koje daju vaspitači, roditelji ili istraživači. Do sada je dokazano kako sprovođenje grupnih muzičkih aktivnosti s decom predškolskog uzrasta dovodi do povećanja samoregulacije kod dece, poboljšanja prosocijalnog ponašanja, veće spontane saradnje i međusobnog pomažanja, povećanja empatije i osećaja zajedništva te povećanja samoeфикаsnosti (Ibid.).

Istraživanja socijalno-emocionalne domene nailazila su do sada na znatne poteškoće zbog nejasnog definisanja same domene, ali i zbog raznolikosti i manjkavosti mernih instrumenata koji su primenjivani u istraživanjima (Monnier 2015). Zbog ovih poteškoća još uvek nije u potpunosti objašnjena priroda uticaja muzičkog

obrazovanja na socijalno-emocionalni razvoj deteta, a istraživači je pokušavaju objasniti pristupajući joj s različitih aspekata. Priroda veze između muzičkog obrazovanja i socijalno-emocionalnog razvoja objašnjava se socijalnom i emocionalnom povezanošću deteta s roditeljima ili starateljima s kojima dete kroz govor i pevanje ostvaruje prvu muzičku komunikaciju (Nikolić i Ruškan 2022). Zajedničke muzičke aktivnosti deteta u krugu porodice ili predškolske ustanove predstavljaju vidove neverbalne i verbalne komunikacije (Ilari 2016), što dovodi do istovremenog ostvarivanja muzičke i socijalne komunikacije. Iako veza između zajedničkog muziciranja i socijalno-emocionalnog razvoja još nije objašnjena Kros i saradnici (Cross et al. 2012) ističu da zajedničko muziciranje stvara priliku za saradničku interakciju, fleksibilnost, ritmičku sinhronizaciju i međusobnu imitaciju onih koji izvode muziku, što su karakteristike socijalnog ponašanja. Razlog zbog čega je muzika pogodan medij za uvežbavanje različitih veština s djecom pa i za razvoj socijalno-emocionalnih veština jeste to što deca vole muziku, vole biti muzički aktivna i uključena u zajedničke muzičke aktivnosti.

Muzički sadržaji koji se mogu primeniti u radu s decom predškolskog uzrasta su pesme, muzičke igre, slušanje muzike i sviranje jednostavnih dečjih instrumenata. Muzičke aktivnosti se trebaju uskladiti s uzrastom i mogućnostima dece i sprovesti integrisano s drugim područjima predškolskog vaspitanja. Tradicionalna narodna muzika takođe je jedan od muzičkih sadržaja koje se mogu primenjivati u vaspitno-obrazovnom radu (u nastavku VOR) u vrtićima upoznavanjem i učenjem tradicionalnih narodnih pesama, uspavanki, brojalica, igara s pevanjem i igranjem kola. Sadržaji tradicionalne muzike koji su prikladni u radu s decom predškolskog uzrasta predstavljaju kulturnu baštinu dečjeg stvaralaštva i sadržaje koje su stvarali odrasli namenjujući ih deci.

Osim upoznavanja tradicionalne baštine kao dela sopstvenog nacionalnog i zavičajnog identiteta i upoznavanja kulturne baštine druge dece koja žive zajedno, kao načina razvijanja interkulturalnosti, prikladnost primene tradicionalne muzike u VOR-u leži i u muzičkim posebnostima tradicionalnih muzičkih sadržaja. Naime, savremeni muzički sadržaji oslanjaju se na autorska dela namenjena deci (pesme, muzičke igre) ili su to vredna muzička dela koja su odgovarajuća za decu (npr. slušanje muzike). Autorske pesme i muzičke igre po svojoj su prirodi nepromenljive i fiksne te se oslanjaju na sopstveno iskustvo autora muzike. Muzičko i pedagoško iskustvo autora muzike je individualno i ne mora da odražava stvarne mogućnosti dece u percepciji muzičkog dela i izvodačkih mogućnosti (pevanje, pokret). Tradicionalna muzika se, iako je i ona potekla od kreativnog pojedinca, prenošenjem s

kolena na koleno menjala u odnosu na mogućnosti i interesovanje onih koji su je preuzimali i na taj način su se muzički zahtevi prilagodili u odnosu na mogućnosti izvođača, što znači da će se tradicionalna pesma ili muzička igra lakše usvojiti i lakše će se postići uspešnost u njenom izvođenju, što će je učiniti prihvatljivom za decu. Nadalje, autorsko muzičko delo prezentuje se deci kao izolovani muzički entitet te samo o vaspitaču zavisi u kojoj meri će muzički sadržaj povezati sa životom deteta. Primenjivanje tradicionalne muzike podrazumeva etnomuzikološki pristup i upoznavanje folkloru koji deci predstavlja životne okolnosti u kojima je neki muzički sadržaj nastao i izvodio se. Uz pesmu i muzičku igru deca se upoznaju s odnosima među ljudima, njihovim zajedništvom u poslovima koji se nekada nisu mogli obaviti bez podrške cele zajednice, običajima koji odražavaju društvene uloge i emocionalne odnose među članovima porodice i zajednice, ljubavi prema životinjama i prirodi, usvajanjem pravila i normi ponašanja zajednice. Slušajući npr. narodne uspavanke “dete doživljava nežnost, naklonost, poverenje, iskrenost, spokoj, sigurnost, što je veoma važno za njegov emocionalni i društveni razvoj” (Ilić i sar. 2020a: 308). Ovim pristupom primena tradicionalne muzike u VOR-u dobija dimenziju koja povezuje muzički i socijalno-emocionalni razvoj deteta.

U kojoj se meri tradicionalna muzika primenjuje u vrtićima u Srbiji i Hrvatskoj, te u kojim oblicima, zabeleženo je u samo nekoliko istraživanja. U istraživanju koje su Lazarić i saradnici (2020) sprovedli sa 87 vaspitačica zaposlenih u vrtićima iz cele Hrvatske utvrđeno je kako one u svom radu s decom često koriste muzičku baštinu i tradicionalne zanate i običaje prilagođene uzrastu dece. Od tradicionalnih sadržaja vaspitačice najčešće koriste tradicionalne pesme i brojalice, zatim priče, legende i zagonetke, dok dečji folklor ili stare igre koriste vrlo retko (Lazarić et al. 2020). U istraživanju koje je provela Kelemen (2017) sa 41 vaspitačicom u vrtićima u Hrvatskoj pokazalo se kako njih 59% u radu s decom više puta mesečno sprovodi aktivnosti koje sadrže tradicionalnu muziku, njih 7% to čine jednom nedeljno, a 34% nikada ne sprovodi aktivnosti sa elementima tradicionalne muzike. Najčešće se provode tradicionalne brojalice i igre s pevanjem, a u manjoj meri tradicionalne uspavanke, pesme, rugalice, kola i narodni plesovi i sviranje na tradicionalnim instrumentima (Kelemen 2017). Vukićević i saradnici (2016) u svom su istraživanju u Srbiji zabeležili kako vaspitači u vrtićima od elemenata narodne tradicije najviše primenjuju narodne pesme i igre, dok su ostali elementi kao što su stari predmeti i zanati i narodni običaji zastupljeni u znatno manjoj meri, a najređe se primenjuje upoznavanje života ljudi u prošlosti, narodni instrumenti i narodne nošnje. U istraživanju koje su u Srbiji proveli Ilić i saradnici (2022) među roditeljima (N=340) i vaspitačima (N=352)

predškolske dece zabilježeno je kako se po njihovoj proceni tradicionalne uspavanke ponekad pevaju deci u vrtiću, a njihova je zastupljenost podjednaka kao zastupljenost autorskih uspavanki.

Učestalost primene tradicionalne muzike u vrtićima zavise i od stavova vaspitača i njihovih kompetencija vezanih uz tradicionalnu muziku i folklor. Drandić (2022) je u istraživanju provedenom s vaspitačicama (N=285) u vrtićima u Hrvatskoj zabeležila kako one imaju izrazito pozitivne stavove prema primeni tradicionalnih sadržaja u muzičkim aktivnostima i prema sprovođenju interkulturalnog vaspitanja. Vaspitačice misle kako je važno što ranije početi s primenom tradicionalne muzike i upoznavanja folkora „kako bi se kod djece u vrtiću kroz igru i razgovore potaknuli pozitivni stavovi i odnosi među vršnjacima te ukazalo na vrijednosti, lepote zavičaja, tradicionalnih pesama i igara, blagdana i običaja” (Drandić 2022: 21). U istraživanju koje su proveli Vukićević i saradnici (2016) sa 74 vaspitača u Srbiji nije pronađena značajna razlika u mišljenjima vaspitača o tome da li su elementi narodne tradicije zastupljeni dovoljnoj meri u njihovom radu i u osnovnom dokumentu predškolskog programa u Srbiji (*Pravilnik o Opštim osnovama predškolskog programa* 2006) u odnosu na godine radnog staža pa autori ističu da kod vaspitača generalno postoji svest o značaju očuvanja narodne tradicije i da su u kreiranju aktivnosti upoznavanja dece s elementima narodne tradicije podjednako angažovani vaspitači bez obzira na njihovo radno iskustvo.

Uticaj tradicionalnih sadržaja na razvoj socijalno-emocionalnih kompetencija (u nastavku SEK) do sada je istraživani u odnosu na primenu tradicionalnih igara koje ne sadrže muzičke elemente u radu s decom predškolskog uzrasta. Istraživanja provedena u Indoneziji pokazala su kako igranje tradicionalnih igara potstiče decu predškolskog uzrasta na saradnju i pozitivnu interakciju, pomaže deci da se prilagode, razviju samokontrolu, empatiju prema drugoj deci, da poštuju pravila i uvažavaju druge (Kurniawati et al. 2013), da pomaže deci u socijalnom prilagođavanju (Putri 2013), usvajanju tradicionalne moralne vrednosti poštenja (Lusiana 2012) i poboljšanju socijalnih veština (Lestari i Prima 2017). U Hrvatskoj su Marušić i Jukić (2022) u svom istraživanju zabeležili dobrobiti primene tradicionalnih igara bez elemenata muzike u radu s decom u vrtiću za njihov socijalno-emocionalni razvoj jer su deca u tim igrama pokazala međusobnu povezanost, toleranciju prema mlađima, izostanak sukoba i dogovor u nejasnim situacijama, podsticanje neuspešnih na ponovne pokušaje te slobodno uključivanje sve dece bez obzira na nivo sposobnosti, pol i uzrast deteta. Štaviše, deca su pokazala veći interes za tradicionalne nego za didaktičke materijale, a autori to tumače većim dečjim interesom prema „grupnim igrama s elementima stvarne životne socijalizacije, postizanje dogovora, saradnje i

rešavanje problemskih situacija” (Marušić i Jukić 2022: 127). Osim produbljivanja dečjih spoznaja i iskustava vezanih uz baštinu igranjem tradicionalnih igara ostvaruje se i razvoj empatije, unapređuju se socijalne veštine i prosocijalno ponašanje (Marušić i Jukić 2022).

Istraživanje uticaja primene tradicionalne muzike u VOR-u s decom predškolskog uzrasta još uvek nije pronašlo metodologiju kojom bi se merio njen uticaj. Može se navesti jedno istraživanje koje se bavi ovim problemom, a to su istraživanje provele Markov i Mesaroš Živkov (2019) među 118 vaspitača u Srbiji koji su procenili da primena sadržaja narodne tradicije i tradicionalnih dečjih igara i pesama pozitivno utiče na vršnjačku prihvaćenost dece sa smetnjama u razvoju.

S obzirom na rezultate istraživanja primene tradicionalnih igara bez elemenata muzike na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta te dobiti muzičkog vaspitanja za socijalno-emocionalni razvoj dece može se pretpostaviti da će se primenom tradicionalnih sadržaja u okviru muzičkog vaspitanja ostvariti pozitivan uticaj na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta. Pregledom dosadašnjih naučnih istraživanja u Srbiji i Hrvatskoj nisu pronađena istraživanja koja su se na sistemski način bavila ovim problemom pa se pristupilo eksplorativnom istraživanju.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Problem istraživanja u ovom radu formulisan je u vidu istraživačkog pitanja da li primena tradicionalne muzike u vaspitno-obrazovnom radu utiče na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta. Cilj empirijskog istraživanja jeste utvrditi mišljenja vaspitača o uticaju primene tradicionalne muzike u vrtiću na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta.

Zadaci istraživanja su:

- a) deskripcija demografskih varijabli (godine života, pol, mesto prebivališta);
- b) deskripcija varijabli radnog iskustva (mesto vrtića, godine staža u struci);
- c) deskripcija varijable učestalosti primene tradicionalne muzike u VOR u vrtiću;
- d) deskripcija procene uticaja primene tradicionalne muzike u vrtiću na SEK predškolske dece (21 stavka skale);
- e) utvrditi značajnost razlike u proceni vaspitača SEK predškolske dece u odnosu na starost vaspitača, godine njihovog iskustva u struci i učestalost primene tradicionalne muzike u VOR-u;
- f) utvrditi značajnost razlike u proceni vaspitača SEK predškolske dece u odnosu na mesto prebivališta vaspitača (selo/grad) i države u kojoj rade vaspitači.

Uzorak čini 164 vaspitača zaposlenih u predškolskim ustanovama u Republici Srbiji (53.66%, N=88) i Republici Hrvatskoj (46.34%, N=76). Prikupljeni podaci odnose se na vaspitače zaposlene u 37 mesta od kojih je 20 u Srbiji, a 17 u Hrvatskoj. U istraživanju je učestvovalo 95.12% (N=156) ispitanika ženskog pola i 4.88% (N=8) ispitanika muškog pola. Ispitanika koji imaju prebivalište u gradu bilo je 70.73% (N=116), dok njih 29.27% (N=48) živi u selu. Najmlađi ispitanik ima 22 godine, dok je najstariji imao 64 godine (M=38.28, SD=10.50), a u struci rade prosečno 12.11 (SD=9.73, Min.=0, Max.=40) godina.

Za potrebe ovog istraživanja kreiran je upitnik koji se sastojao od opšteg dela koji je sadržavao stavke o opštim demografskim podacima o ispitanicima (godine života, pol, mesto prebivališta) te podacima o radnom iskustvu u struci (mesto vrtića, godine staža u struci) s pitanjima otvorenog tipa i učestalosti primene tradicionalne muzike u VOR-u s pitanjem višestrukog izbora (često, retko, povremeno). U upitniku je korišćena *Skala o socijalno-emocionalnim kompetencijama učenika* (SSEK; Jeremić et al. 2015) koja je za svrhe ovog istraživanja prilagođena. Skala sadrži 21 tvrdnju koje se odnose na procenu uticaja primene tradicionalne muzike na pojedine socijalno-emocionalne kompetencije predškolske dece s petostepenom Likertovom skalom (1 - *uopšte se ne slažem*; 2 - *ne slažem se*; 3 - *neodlučan/a sam*; 4 - *slažem se*; 5 - *u potpunosti se slažem*). Skala SSEK sastojala se od dve supskale: Socijalne kompetencije (SSK; 12 tvrdnji) i Emocionalne kompetencije (SEK; 9 tvrdnji). Cela skala SSEK je pokazala dobru unutrašnju konzistenciju jer koeficijent Krombahove alfe (Cronbach's α) iznosi .973. Štaviše, unutrašnja konzistencija se pokazala zadovoljavajućom i na supskali SSK jer je $\alpha=.951$, te na supskali SEK s koeficijentom $\alpha=.947$. Podjednaku pouzdanost imaju i skale promatrane u odnosu na državu u kojoj rade ispitanici (Srbija: skala SSEK $\alpha=.977$, supskala SSK $\alpha=.957$, supskala SEK $\alpha=.957$; Hrvatska: skala SSEK $\alpha=.948$, supskala SSK $\alpha=.913$, supskala SEK $\alpha=.895$). Pirsonov koeficijent linearne korelacije ($r=.92$, N=164, $p<.001$) između supskala SSK i SEK pokazao je jaku pozitivnu povezanost što upućuje na analizu rezultata na celovitoj skali SSEK. Navedene mere su pokazale kako skala SSEK ima vrlo dobru pouzdanost pa je ovaj instrument pogodan za prikupljanje podataka o predmetu istraživanja. Budući da skale ne zadovoljavaju normalnost raspodele skorova merenu Kolmogorov-Smirnovljevim testom ($p=.000$) za potrebe analiza inferencijalne statistike rezultati na skali su normalizovani.

Tokom decembra 2022. godine na 200 imejl adresa vaspitača zaposlenih u predškolskim ustanovama u Srbiji i Hrvatskoj poslana su molbe za učestvovanje u istraživanju s linkom za pristup na gugl formu (eng. *Google forms*) koju su ispitanici

ispunjavali anonimno u zatvorenom obliku. Prikupljeni podaci istraživanja analizirani su korišćenjem statističkog paketa SPSS (verzija 20.0). U obradi podataka provedene su analize deskriptivne i inferencijalne statistike.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

3.1. Primena tradicionalne muzike u vrtiću

Vaspitači su procenjivali uticaj primene tradicionalne muzike u vrtiću na razvoj SEK predškolske dece. Za kontekst ove procene važno je u kojoj meri oni sami primenjuju tradicionalnu muziku u VOR-u. Rezultati pokazuju kako 55.45% (N=91) vaspitača često primenjuje tradicionalnu muziku u VOR-u, a ostali ispitanici primenjuju je retko (N=60, 36.59%) ili ponekad (7.93%, N=13). Hi-kvadrat test nezavisnosti nije pokazao značajnu razliku u učestalosti primene tradicionalne muzike u vrtiću u odnosu na državu u kojoj rade vaspitači ($\chi^2(2, n=164) = 1.37, p = .215, \text{fi} = .137$). S obzirom da je učestalost primene tradicionalnih sadržaja teže pratiti onda smo se u ovom istraživanju oslonili na procene vaspitača u odnosu na njihove kompetencije i činjenicu da najviše vremena provode sa decom, te stoga mogu putem praćenja i dokumentovanja razvoja dece (Krnjaja i Pavlović Breneselović 2022), a takođe analizom i evaluacijom VOR-a, utvrditi na koji način tradicionalna muzika utiče na socijalni i emocionalni razvoj predškolske dece. Kada se dobijeni rezultati uporede s rezultatima istraživanja Lazarić i saradnici (2020) te Kelemen (2017) može se zaključiti kako vaspitači često primenjuju tradicionalnu muziku u VOR-u u Hrvatskoj, a s obzirom da ne postoji razlika između ispitanika u odnosu na državu rezultati se mogu primeniti i na ispitanike iz Srbije.

3.2. Procena uticaja primene tradicionalne muzike u vrtiću na razvoj SEK predškolske dece

Rezultati dobijeni na skali SSEK pokazuju kako se vaspitači slažu da primena tradicionalne muzike u VOR-u utiče na razvoj SEK dece ($M = 3.84$), ali ne u najvećoj meri. Podjednak stepen slaganja postignut je i za supskale SSK i SEK (Tabela 1).

Tabela 1. Rezultati na skali SSEK

skala	raspon	M	SD	M	SD	C _v
SSEK	21-105	80.60	18.88	3.84	90	23.43
SSK	12-60	47.46	84	3.95	90	22.75
SEK	9-45	33.15	.66	3.68	93	25.32

Legenda: M – aritmetička sredina; SD – standardna devijacija; M – ponderisana aritmetička sredina; SD – standardna devijacija ponderisane aritmetičke sredine; CV – koeficijent varijacije.

Deskriptivni podaci za svaku stavku skale prikazani u Tabeli 2 pokazuju kako vaspitači nisu bili homogeni kod pojedinih tvrdnji SEK. Analizom stavaka u kojima nije postignuta homogenost može se uočiti kako se one odnose na SEK koje ne moraju biti specifične za predškolski uzrast, nego se njihov razvoj može očekivati u starijem uzrastu kao što je učtivo ponašanje i prihvatanje dobronamerne kritike (SSK4), odabir socijalno odbačenog vršnjaka za rad u paru ili grupni rad (SSK8), učenje muzike van vrtićkog konteksta (SSK9), konfliktne situacije (SEK4), ljutnju kod takmičarskih igara (SEK5), prevazilaženje nepoželjnih situacija u vrtiću (SEK6) i iznošenje svog mišljenja otvoreno i bez straha (SEK9). Homogenost ispitanika u ostalim stavkama podržava ukupni skor na skali i zaključak koji iz njega proizlazi.

Tabela 2. Skala SSEK

Oznaka	Stavka	D	v
	Primena/om tradicionalne muzike u VOR-u...		
SSK1	... deca postaju otvorena za saradnju sa decom u grupi.	.06	6.06
SSK2	... deca pružaju podršku vršnjacima koji se teže uključuju u izvođenje tradicionalne muzike.	.91	8.52
SSK3	... podstiče prosocijalne aktivnosti dece.	.15	6.63
SSK4	... doprinosi učtivom ponašanju dece prema vaspitaču i prihvatanju dobronamerne kritike.	.66	1.91
SSK5	... doprinosi jačanju prijateljskih veza sa decom iz marginalnih grupa.	.99	6.27
SSK6	... doprinosi jačanju prijateljskih veza sa decom sa smetnjama u razvoju.	.77	8.89
	... deca bodre vršnjake koji se ističu talentom u pevanju		

SSK7	tradicionalne muzike.	.01	.091	7.21
	... deca biraju za para ili za grupni rad i vršnjake koji su			
SSK8	socijalno odbačeni.	.30	.235	7.42
	... podstiče učenje muzike i van vrtićkog konteksta.			
SSK9		.90	.279	2.79
	... podstiče želju dece da istražuju i stiču nova znanja.			
SSK10		.02	.148	8.56
	... predstavlja radost za decu, jer im je pružena prilika da			
SSK11	upoznaju tradicionalnu muziku različitih naroda i narodosti.	.37	.998	2.84
	... doprinosi u oslobađanju dece straha od javnog			
SSK12	nastupa.	.30	.004	3.35
	... deca postaju motivisanija da pomažu deci koja teže			
SEK1	realizuju zadatke tokom aktivnosti.	.59	.079	0.06
	... deca prilaze deci koja su u različitim situacijama			
SEK2	usamljena i podstiču ih da se igraju i uče.	.80	.034	7.21
	... doprinosi jačanju samopoštovanja kod dece.			
SEK3		.95	.109	8.08
	... smanjuje konfliktne situacije među decom.			
SEK4		.52	.127	2.02
SEK5	izgubi u takmičarskoj igri.	.26	.107	3.96
	... kod dece se podiže prag tolerancije i lakše			
SEK6	prevazilaze nepoželjne situacije u vrtiću.	.57	.114	3.35
	... doprinosi jačanju samopouzdanja kod dece.			
SEK7		.05	.107	7.33
	... doprinosi jačanju odgovornosti kod dece.			
SEK8		.68	.084	9.46
	... ojačava decu da otvoreno i bez straha iznesu svoje			
SEK9	mišljenje.	.73	.245	3.38

*Podebljani rezultati koeficijenata varijacije pokazuju heterogenost uzorka na pojedinim stavkama.

Poređenjem rezultata na SSEK sa spomenutim rezultatima istraživanja primene tradicionalnih igara bez muzičkih elemenata (Kurniawati et al. 2013; Lestari i Prima 2017; Marušić i Jukić 2022) te primene tradicionalne muzike (Markov i Mesaroš Živkov 2019) na razvoj SEK mogu se uočiti slične dobrobiti na socijalno-emocionalni razvoj dece.

3.3. Razlike u proceni uticaja primene tradicionalne muzike u vrtiću na razvoj socijalno-emocionalnih kompetencija predškolske dece

Pretpostavka istraživanja jeste da će stariji vaspitači te vaspitači s više godina iskustva u struci više vrednovati tradicionalnu muziku u VOR-u pa i njen uticaj na socijalno-emocionalni razvoj jer se procesom globalizacije u mlađih generacija gubi kontakt s tradicionalnim baštinom. Jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražen je uticaj godina starosti vaspitača na rezultate na skali SSEK predškolske dece. Ispitanici su po starosti podeljeni u četiri grupe (Grupa 1: N=45, ≤29 godina; Grupa 2: N=40, 30–38 godina; Grupa 3: N=38, 39–45 godina; Grupa 4: N=40, 46 i više godina). Test nije pokazao statistički značajne razlike ($F(3, 159) = 1.990, p = .118$).

Nadalje, jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) istražena je razlika u rezultatima na skali SSEK u odnosu na godine iskustva vaspitača u struci podeljene u četiri grupe (Grupa 1: N=42, ≤3 godine staža; Grupa 2: N=40, više od 3 i manje od 11 godina; Grupa 3: N=44, od 11 do 18 godina staža; Grupa 4: N=38, više od 18 godina staža). Nisu pronađene statistički značajne razlike ($F(3, 160) = 2.234, p = .086$).

Pretpostavka se nije potvrdila jer nisu utvrđene razlike u proceni vaspitača o uticaju primene tradicionalne muzike na SEK dece predškolskog uzrasta u odnosu na godine života i rada u struci, a s obzirom na rezultate Vukićević i saradnika (2016), koji nisu zabeležili razliku u stavovima o učestalosti primene narodne tradicije u vrtiću u odnosu na godine radnog staža, može se zaključiti kako odnos vaspitača prema tradicionalnim sadržajima nije povezan s godinama života i radnog staža u struci te to treba potvrditi budućim istraživanjima.

Kako bi se utvrdilo postojanje razlika u proceni vaspitača u odnosu na njihovo prebivalište korišten je t-test nezavisnih uzoraka. Nije utvrđena značajna statistička razlika ($t(162) = 1.631, p = .105$) između vaspitača s prebivalištem u gradu ($M = 82.33, SD = 19.44$) i na selu ($M = 77.11, SD = 19.44$). S obzirom da je tradicionalna narodna muzika nastajala primarno u ruralnim sredinama pa tek onda urbanim (Žunić 2020), te kako se ona duže održavala u ruralnim sredinama, očekivala se razlika u proceni vaspitača sa sela u odnosu na one iz grada. Međutim, razlika nije zabeležena te se u budućim istraživanjima treba istražiti međusobna zavisnost stavova o tradicionalnoj muzici, uključenosti vaspitača u rad folklora, proceni o važnosti primene tradicionalne muzike u radu s decom predškolskog uzrasta i kompetencija vaspitača za primenu tradicionalnih sadržaja u vrtiću.

Kada su upoređeni rezultati na skali SSEK vaspitača iz Srbije ($M = 77.20, SD = 20.84$) i Hrvatske ($M = 85.02, SD = 14.45$) utvrđena je značajna statistička razlika

($t(155.095) = -2.821, p = .005$) prema kojoj vaspitači iz Hrvatske uticaj tradicionalne muzike na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta procenjuju većim nego vaspitači iz Srbije. Osim istraživanja Drandić (2022) u kojemu se pokazalo kako vaspitači u Hrvatskoj imaju izrazito pozitivne stavove o primeni tradicionalne muzike u VOR-u nema adekvatnih rezultata sa kojim bi se ovaj rezultat poredio i objasnila razlika između vaspitača iz ove dve države.

Postoje li razlike u proceni vaspitača o uticaju primene tradicionalne muzike na SEK dece predškolskog uzrasta u odnosu na učestalost sprovođenja muzičkih aktivnosti koje sadrže tradicionalnu muziku u VOR-u istraženo je jednofaktorskom analizom varijanse (ANOVA) kojom je potvrđena značajnost razlike ($F(2, 161) = 8.074, p = .000$). Test Tukey HSD je pokazao da se srednja vrednost grupe koju čine vaspitači koji često primenjuju tradicionalne muzičke sadržaje u vrtićkim aktivnostima ($M = 35.41, SD = 8.17$) značajno razlikuje od druge grupe koju čine vaspitači koji retko primenjuju tradicionalne muzičke sadržaje u vrtićkim aktivnostima ($M = 30.32, SD = 7.39$). Nije utvrđena značajnost razlike u odnosu na grupu vaspitača koji ponekad primenjuju tradicionalnu muziku u VOR-u. Dakle, vaspitači koji češće primenjuju tradicionalnu muziku u VOR-u s decom uticaj primene tradicionalne muzike na SEK dece procenjuju većim.

S obzirom na utvrđenu značajnu razliku u proceni uticaja primene tradicionalnih muzičkih sadržaja na SEK dece predškolskog uzrasta u odnosu na učestalost primene i s obzirom na državu u kojoj rade ispitanici, dvofaktorskom analizom varijanse različitih grupa istražen je uticaj učestalosti i države u kojoj vaspitač radi na njihovu procenu. Uticaj interakcije između države vaspitača i učestalosti primene tradicionalnih muzičkih sadržaja u vrtićkim aktivnostima nije bio statistički značajan ($F(2, 158) = 1.627, p = .200$). Utvrđen je statistički značajan glavni uticaj učestalosti primene tradicionalnih muzičkih sadržaja u vrtićkim aktivnostima: $F(2, 158) = 8.023, p = .000$ smatra se velikim uticajem (parcijalni eta kvadrat je .09). Utvrđen je statistički značajan glavni uticaj države u kojoj vaspitač radi, $F(2, 158) = 9.735, p = .002$, uticaj je srednji (parcijalni eta kvadrat je .06). Procena vaspitača više je pod uticajem učestalosti primene tradicionalne muzike u VOR-u nego pod uticajem države u kojoj rade, a učestalost i država nisu u interakciji. Dobijeni rezultati ukazuju na potrebu provođenja daljih istraživanja koja bi proučila međuodnos stavova prema pojedinom tradicionalnom muzičkom sadržaju, njegove primenu u vrtiću, procene dobrobiti za dečji razvoj i kompetentnosti vaspitača za ove procene, ali i za primenu sadržaja tradicionalne baštine u vrtiću.

4. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su kako se vaspitači slažu da primena tradicionalne muzike ima uticaj na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta, ali ne u najvećoj mogućoj meri. Pri tome vaspitači iz Hrvatske uticaj tradicionalne muzike u VOR-u procenjuju većim nego vaspitači iz Srbije. Više od polovine vaspitača često primenjuje tradicionalnu muziku u vrtiću, dok ostali tradicionalnu muziku primenjuju retko ili ponekad. Utvrđeno je kako vaspitači koji često primenjuju tradicionalnu muziku u VOR-u uticaj te primene na razvoj SEK dece procenjuju većim nego vaspitači koji tradicionalnu muziku primenjuju retko. Nije utvrđena statistički značajna razlika u proceni uticaja primene tradicionalne muzike u VOR-u među vaspitačima u odnosu na starost i godine rada u struci vaspitača niti u odnosu na mesto prebivališta (selo/grad). Procena vaspitača o uticaju primene tradicionalne muzike u VOR-u na razvoj SEK pod velikim je uticajem učestalosti primene tradicionalne muzike u vrtiću, dok uticaj države zaposlenja vaspitača ima slabiji uticaj na procenu.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na pozitivan uticaj primene tradicionalne muzike u VOR-u na razvoj SEK dece predškolskog uzrasta koje su neophodne za detetov neometani razvoj. Može se zaključiti da postoji potreba za planiranjem smernica, a potom i donošenjem eksplicitnih programa kojim bi se podstakle predškolske ustanove da u svojim vaspitno-obrazovnim sadržajima obuhvate tradicionalnu muziku. Ovo istraživanje implicira buduća istraživanja o učestalosti i modalitetima primene tradicionalne muzike na razvoj predškolske dece.

LITERATURA

1. Blasco-Magraner, José Salvador, Gloria Bernabe-Valero, Pablo Marín-Liévana, Carmen Moret-Tatay (2021), "Effects of the Educational Use of Music on 3- to 12-Year-Old Children's Emotional Development: A Systematic Review", *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(7), 3668.
2. Cross, Ian, Felicity Laurence, Tal-Chen Rabinowitch (2012), "Empathy and Creativity in Group Musical Practices: Towards a Concept of Empathetic Creativity", u: Gary E. McPherson i Graham F. Welch (ur.), *The Oxford Handbook of Music Education, Vol. II*, Oxford University Press, 337-353.

3. Drandić, Dijana (2022), "Tradicijsko glazbovanje u kontekstu interkulturalnog odgoja djece predškolske dobi", u: Ivana Paula Gortan-Carlin, Kristina Riman, Blaženka Bačlija Sušić (ur.), *Muzika: zvuk, logos, odgoj i obrazovanje, terapija*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 13-28.
4. Ilari, Beatriz (2016), "Music in the early years: Pathways into the social world", *Research Studies in Music Education*, 38(1), 23–39.
5. Ilić, Petar M., Anđelka M. Kovač, Biljana M. Pavlović (2022a), "Serbian Folk Lullabies in Preschools: Significance and Representation", *Društvene i humanističke studije*, 3(20), 295-314.
6. Ilić, Petar M., Anđelka M. Kovač, Biljana M. Pavlović Belojica (2022b), "Specifičnost i zastupljenost narodnih uspavanki u predškolskoj vaspitno-obrazovnoj praksi", *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 52(4), 377-396.
7. Jeremić, Biljana, Ruženka Šimonji-Černak, Zagorka Markov, Jelena Pantić (2015), "Efekti primjene metodičkog pristupa izvođenja glazbe pjevanjem na socioemocionalne kompetencije (SEK) učenika mlađeg školskog uzrasta", *Croatian Journal of Education 17 (Sp. Ed. 3)*, 151-185.
8. Kelemen, Zita (2017), *Upoznavanje folklorne glazbe u predškolskoj dobi*, završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
9. Kurniawati, Mei Wulan, Kartono Kartono, Maria Goretti Dwijastuti (2013), "Peningkatan Keterampilan Sosial Melalui Permainan Tradisional Pada Anak Kelompok A TK Cemara Dua Surakarta Tahun Ajaran 2013/2014", *Kumara Cendekia*, 1(2), 1-7.
10. Lazarić, Lorena, Dijana Drandić, Andrea Bruner (2020), "Zavičaj u odgoju i obrazovanju djece predškolske dobi", *Knowledge*, 40(2), 361-366.
11. Lestari, Putu Indah, Elizabeth Prima (2017), "The Implementation of Traditional Games to Improve the Social Emotional Early Childhood", *Journal of Educational Science and Technology*, 3(3), 178-184.
12. Lusiana, Ernita (2012), "Membangun Pemahaman Karakter Kejujuran Melalui Permainan Tradisional Pada Anak Usia Dini Di Kota Pati", *BELIA, Indonesian Journal of Early Childhood Education Studies*, 1(2), 15-19.
13. Markov, Zagorka, Angela Mesaroš Živkov (2019), "Primena sadržaja narodne tradicije i njihov uticaj na vršnjačku prihvaćenost dece sa smetnjama u razvoju u predškolskim ustanovama", u: Jelena Mićević Karanović (ur.),

Tradicionalno narodno stvaralaštvo u edukaciji i socijalizaciji dece predškolskog i nižeg školskog uzrasta i dece marginalnih grupa u Vojvodini, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi, 118-145.

14. Marušić, Andriana, Tonča Jukić (2022), "Tradicijaska igra u odgojno-obrazovnom procesu predškolske ustanove s ciljem očuvanja nematerijalne kulturne baštine", *Napredak*, 163(1-2), 115-132.
15. Monnier, Moana (2015), "Difficulties in Defining Social-Emotional Intelligence, Competences and Skills – a Theoretical Analysis and Structural Suggestion", *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 2(1), 59-84.
16. *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (NKRPO) (2014), Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
17. Nedimović, Tanja P., Ivana Đ. Đorđev, Aleksandar M. Stojanović (2022), "Primena holističkog pristupa u praksi iz perspektive vaspitača", *Inovacije u nastavi*, 35(4), 13-27.
18. Nikolić, Lidija, Sanja Ruškan (2022), "Utjecaj glazbenoga obrazovanja na socijalno-emocionalni razvoj djeteta", *Diacovensia*, 30(1), 129-149.
19. Pravilnik o Opštim osnovama predškolskog programa (2006), *Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik RS*, br. 14.
20. Putri, Aulia Rifki Nourovita (2013), "Efektivitas Permainan Tradisional Jawa dalam Meningkatkan Penyesuaian Sosial pada Anak Usia 4-5 tahun di Kecamatan Suruh", *BELIA, Early Childhood Education Papers*, 2(1), 8-15.
21. Vukićević, Nataša, Irena Golubović Ilić, Vladimir Stanojević (2016), "Predškolsko vaspitanje u funkciji očuvanja narodne tradicije u savremenom društvu", u: Emina Kopas-Vukašinić, Biljana Stojanović (ur), *Zbornik radova sa nacionalnog naučnog skupa sa međunarodnim učešćem „Savremeno predškolsko vaspitanje i obrazovanje: Izazovi i dileme”*, Fakultet za pedagoške nauke Univerziteta u Kragujevcu, 167-181.
22. Žunić, Dragan (2020), "Čemu tradicionalna muzika danas", u: Jelena Jovanović, Dragan Žunić (ur.), *Prisustvo tradicionalne muzike u Srbiji danas – u izmenjenom radnom i prazničom svakodnevlju*, Srpska akademija nauka i umetnosti – Ogranak SANU u Nišu, 11-26.

TRADITIONAL MUSIC IN PRESCHOOL AND THE DEVELOPMENT OF SOCIAL-EMOTIONAL COMPETENCIES OF PRESCHOOL CHILDREN

Summary:

Despite the passage of time, traditional music continues to hold importance as a source of creativity for new generations. It is an important component of the spiritual history of the human race. This research aims to ascertain the opinions of preschool teachers regarding the influence of traditional music on young children's social and emotional development. The sample consisted of 164 preschool teachers employed in preschool institutions in the Republic of Serbia and the Republic of Croatia. The Student's Social and Emotional Competences Scale (SSEK) (Jeremić et al. 2015) was used as an instrument, adapted for this research. The findings showed that preschool teachers concur that teaching preschoolers traditional music affects their ability to develop their social and emotional skills. Preschool teachers implement traditional music in their educational work, and those who do so more often assess the influence of traditional music on the social and emotional development of children as more prominent. This research implies a need for future research on the frequency and modalities of implementing traditional music in preschools to benefit the development of children.

Key words: preschool teachers, educational work, music education, music lessons, traditional music

Adrese autorica
Authors' address

Biljana Jeremić
Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
mrbiljana@gmail.com

Zagorka Markov
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi
zagorka.markov@gmail.com

Lidija Nikolić
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
lnikolic@foozos.hr